

PEDESET GODINA OD JEDNE MODERNE PTT I RADIO IZLOŽBE

Dunja Majnarić Radošević
Hrvatski poštansko-telekomunikacijski muzej
Zagreb

Dana 18. siječnja 1946. u 11 sati ujutro otvorena je u Zagrebu (u tada od pošte ispraznjenom prostoru¹ današnjeg zapadnog dijela Name u Ilici br. 6) izložba "Pošta, telegraf, telefon i radio u službi naroda".²

Izložba je postavljena u povodu trodnevne Konferencije hrvatskih PTT i radijskih službenika, "da se široki narodni slojevi upozaju s radom ovih ustanova, čija je u funkcija u životu naroda od velike važnosti" ("Vjesnik", 18. siječnja 1946.).

Izložbena dvorana PTT, 1946.

Prema pričanju prof. dr. Vladimira Matkovića, koji je i sam sudjelovao u postavljanju izložbe, teško je i zamisliti tadašnji entuzijazam ljudi neposredno nakon svršetka II. svjetskog rata.

U ratu uspostavljena i razvijena visokofrekventna mreža i veza koaksijalnoga kabela Zagreb-Njemačka održala se i nakon dramatičnih zbivanja prilikom povlačenja fašističkih snaga. Kod toga je velika zasluga prof. Mladena Hegedušića, koji je kao voditelj PTT i radio veza i nastavnik slabe struje na Tehničkom fakultetu u Zagrebu uspio očuvati sve značajnije telekomunikacijske uređaje i instrumente. Odmah nakon rata proradile su centrale u Zagrebu, Karlovcu, Čakovcu, Varaždinu i Dugoj Resi, a s Beogradom je uspostavljena petnaestokanalna veza. Zagreb je u tadašnjoj Jugoslaviji bio apsolutni centar poštanskog, telegrafsko, telefonskog i radijskog komuniciranja. Zamisao dr. Velimira Sokola, tadašnjeg pravnik u Direkciji TT Zagreb, da se javnosti prikažu stanje i dotadašnji poslijeratni rad u PTT-u i na radiju dobila je potporu ing. Ante Subote, tadašnjeg šefa TT u istoj direkciji, koji je potaknuo realizaciju izložbe.

Na izložbi je bilo postavljeno stotinjak eksponata s pratećim slikama, grafikonima i legendama. Ladislav Rukavina, osoba s izrazitim smislom za očuvanje vrijednih starih tehničkih predmeta, tadašnji šef TT radionice, očuvao je i dao dotjerati za izložbu dva starinska telegrafska aparata firmi "Baudot" i "Morse". Izložena je bila i tadašnja suvremena tehnika o kojoj ljudi do tada nisu bili informirani, na primjer, operativni dio

visokofrekventne centrale, telefoni i telefonski uređaji, komplicirani aparati radio-telefografije, razdjelne ploče, otpremnička kola i kolica, telegrafski aparati, uzorci međugradskih i međunarodnih kabela. Bili su tu i poštanski automobili obnovljeni u PTT auto-radionici.

Na izložbi je sudjelovao i Odjel za slabu struju poduzeća "Rade Končar" sa svojim proizvodima za upotrebu u PTT i radijskoj službi.

Dvije velike dvorane zapremala je izložba o hrvatskoj radiofoniji. Naročitu pozornost privukla je kompletna aparatura odašiljača prve zagrebačke radiostanice koja je, počevši rad 15. svibnja 1926., bila ujedno i prva radiostanica u jugoistočnoj Europi.

Aparatura odašiljača prve zagrebačke radiostanice bila je za vrijeme izložbe u pogonu i to na valu tadašnje stanice. Dva puta na dan mogli su posjetitelji slati pozdrave rođacima i znancima, a u ostalo vrijeme davala se glazba s gramafonskih ploča. Tako je svakome bilo omogućeno ne samo da promatra rad odašiljača u pogonu nego i da izravno sudjeluje u proizvodnji programa.

U poštanskom su dijelu bile izložene i brojne marke pa su posjetitelji mogli kupiti i prigodnim žigom sami obilježiti svoje marke.

Nije mi poznato koja se zagrebačka izložba, od tada pa do naših dana, mogla pohvaliti tako neposrednim uključivanjem posjetitelja, a (putem radija) i ostalih građana u svoje sadržaje.

Poslije izložbe većina je predmeta vraćena u upotrebu. Pojedine od tada prikazanih uređaja nalazimo očuvane u poštanskoj TT radionici, odakle ih je 1956. Ladislav Rukavina, kao osnovu telekomunikacijske zbirke, postavio u zagrebački PTT (današnji HPT) muzej. Tako već tada prepoznajemo kasnije upotrebljavanu maksimu muzealaca "već sutra danas postaje jučer", prema kojoj je uputno izabrani predmet izravno iz uporabe smjestiti u muzej.

Dakle, i tehnički eksponat, dočaran ili stvarno u upotrebi, i po mogućnosti ne iza "izložbene žnore" nego u konceptu "do touch" izložbe, postiže sjajan rezultat.

Zbog velikog interesa izložba "PTT i radio u službi naroda" bila je umjesto do 31. siječnja otvorena do 11. veljače 1946., a za to vrijeme ju je pregledalo više od 40.000 posjetitelja.

Iako je ova izložba bila postavljena u svrhu propagande, upozorila je na nove aspekte tehničkih predmeta, tj. njihovu izložbenu, edukativnu i povijesno značajnu ulogu. To je utoliko značajnije ako znamo da je zagrebački PTT muzej počeo rad sedam godina kasnije, tj. 1953., a Tehnički muzej 1954. godine.

Organizatori i kreatori izložbe "PTT i radio u službi naroda", PTT i radijski stručnjaci su svoj amaterizam u postavljanju izložbi savršeno nadoknadili entuzijazmom. Uspjeli su na izuzetno moderan način, čak i za današnje muzeološke pojmove, prikazati razvoj, stanje i perspektivu djelatnosti koja će obilježiti nadolazeće informacijsko doba.

Bilješke:

1. U zgradi u Ilici br. 6 je od polovice 1944. do ljeta 1945. godine djelovala Pošta Zagreb 1.

2. Radio Zagreb je od svog osnutka 1926. do 1946. (odnosno 1948., kada se radio difuzna služba kompletno osamostalila) djelovao pod kompetencijom Ministarstva Pošta i telegrafa.

Korišteni su podaci iz:

- članka o izložbi "PTT i radio u službi naroda" u listovima "Radio Zagreb", "Vjesnik" i "Narodni list" od siječnja 1946. te članka u listu "PTT radnik" od siječnja 1991.

- razgovora s prof. Ljerkom Sokol, dr. Velimirom Sokolom, prof. Mladenom Hegedušićem, prof. dr. Vladimirom Matkovićem, prof. dr. Vladimirom Muljevićem, dipl. ing. Miljenkom Zuberom i dipl. ek. Ivicom Gregurićem.

Primljeno: 11.12.1996.

Summary:

50 years after a modern post office and radio exhibition

Dunja Majnarić Radošević

The exhibition that opened on January 18th 1946 in Zagreb to mark a three-day conference of Croatian postal and radio workers drew great interest and some 40,000 visitors. It presented about a hundred exhibits with accompanying pictures, charts and captions along with two old telegraph machines made by the companies "Baudot" and "Morse". The most up to date equipment of the time was also presented. A great deal of attention was centred on the complete equipment of the transmitter of the first radio station in Zagreb, which went on air on May 15th 1926 and was the first radio station in Southeast Europe.

The organisers and authors of the exhibition "The Post Office and Radio in the Service of the People" had compensated for their amateur approach to putting up the exhibition by their enthusiasm. They had succeeded to present, in an exceptionally modern way – even from today's museological perspective – the development, condition and perspective of a field that would mark the coming information age.

OD IDEJE DO REALIZACIJE IZLOŽBE "TRADICIJSKI OBRTI HRVATSKOG ZAGORJA" U MUZEJU SELJAČKIH BUNA GORNJA STUBICA

Iris Biškupić-Basić
Etnografski muzej
Zagreb

U sklopu Muzeja Hrvatskog zagorja djeluje i Muzej seljačkih buna Gornja Stubica, u kojem je 1996. godine realizirana etnografska izložba u sklopu projekta očuvanja i predstavljanja starih zanata s područja Hrvatskoga zagorja. Zagorje je po mnogo čemu specifičan kraj. Obiluje prirodnim ljepotama, termalnim izvorima, kulturno-povijesnim spomenicima, od kojih su najpoznatiji dvorci s parkovnom arhitekturom, ne manje poznata prošteništa - Trški Vrh, Belec i najposjećenije svetište Marija Bistrica. U Zagorju je i najstarije nalazište krapinskog pračovjeka - Hušnjakovo. U takvoj sredini bogatoj tradicijom razvijali su se i brojni obrti, kao jedan od najstarijih načina proizvodnje i privređivanja. Stoga je 8. ožujka 1996. godine otvorena izložba pod nazivom "Tradicijski obrti Hrvatskog zagorja", na kojoj su bili zastupljeni obrti rašireni u prošlim razdobljima na ovome području, a danas gotovo iščezli. Realizaciji izložbe prethodilo je terensko istraživanje, kontakti i razgovori s majstorima ili njihovim obiteljima, fotografski i videozapisi koji su uporabljeni na izložbi i u katalogu, te prikupljanje podataka u muzejima, galerijama, arhivima o pojedinim ljudima i obrtima u prošlosti. Pritom smo obuhvatili kovački, kolarski, bačvarski, užarski, urarski, medicarsko-svjećarski i pečarski obrt te kuburaše.

Predmete za izložbu posudili smo od majstora s terena, iz Etnografskog i Školskog muzeja u Zagrebu i Zavičajnog muzeja u Krapini. Budući da je izložba bila otvorena u ožujku i trajala dva mjeseca, razgledali su je mnogi posjetitelji, od kojih je najviše bilo turista i školaraca.

U rujnu iste godine, samo u nešto drukčijem obliku, predstavili smo je u povodu dana Krapine, u Narodnom sveučilištu u Krapini.

Izložba je bila zamišljena kao prezentacija alata kojima su se koristili obrtnici u svome poslu, pa smo nastojali rekonstruirati radionice spomenutih obrta, a sve smo popratili zvukom rada kovača na nakovnju, snimivši ga u autentičnim kovačkim radionicama. Kako smo na terenu snimali i videokamerom spomenute radionice, te izradu pojedinih predmeta u njima, tako je i videozapis pratio izložbu.

Držali smo važnim približiti pojedine obrte posjetiteljima, odvođeci ih i u dalju prošlost, kada je naukovanje trajalo dvije do četiri godine. U tom razdoblju šegrt je živio i radio u majstorovoj kući, pa je uz učenje obavljao i sve ostale zadane mu poslove. Nakon završetka naukovanja postao je kalfa ili djetić, tj. pomoćnik. Tek je tada počelo njegovo usavršavanje. Da bi postao majstor, morao se potvrditi i još mnogo toga naučiti za vođenje samostalnog posla. Od ceha u koji je bio udružen dobio je putnu knjigu i krenuo je svijet. Tako, putujući od majstora do majstora, morao je provesti najmanje tri godine, njegovo napredovanje u radu i ponašanje bilježio je svaki poslodavac u njegovu putnu knjigu.

Nakon određenog broja odrađenih godina, kalfa je imao pravo pristupiti majstorskom ispitu i pritom izraditi majstorsko djelo. O njegovoj kvaliteti odlučivala je ispitna komisija. Ako je zadovoljio uvjet, postao je majstor. Pri svemu tome važnu su ulogu imali i cehovi. To su bile prve zanatske